

Lokala kompletteringar till läroplanens kapitel 5.4.1: Undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden

Undervisning enligt verksamhetsområden

Eleven har i första hand rätt att studera enligt läroämnena. Undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden tas i bruk först när eleven, på grund av en funktionsnedsättning, sjukdom eller annan begränsning som påverkar inlärningsförmågan, och trots individuella stödåtgärder samt avgränsning av lärokurserna, inte kan studera enligt läroämnena. Syftet med undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden är att stödja och stärka elevens funktionsförmåga, delaktighet, självbestämmanderätt samt möjligheter att vara en aktiv medlem i skolgemenskapen.

Undervisning enligt verksamhetsområde förutsätter en bedömning av behovet av elevspecifikt stöd, en plan för genomförande av elevspecifikt stöd och ett beslut om stöd. Specialklassläraren ansvarar för den pedagogiska dokumentationsprocessen och samarbetar vid behov med andra lärare. Som grund för beslutet om stöd behöver situationen utredas genom en psykolog- eller vårdutredning. Undervisningschefen gör förvaltningsbeslut om elevspecifikt stöd och undervisning enligt verksamhetsområde. Vid beredningen av förvaltningsbeslutet ska eleven höras i enlighet med sin ålder och utvecklingsnivå samt vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare.

Undervisningen ska ordnas enligt följande verksamhetsområden:

- motoriska färdigheter
- språk och kommunikation
- sociala färdigheter
- färdigheter i dagliga rutiner
- kognitiva färdigheter

Möjligheten att integrera elever med behov av undervisning enligt verksamhetsområde i allmänundervisningen prövas från fall till fall.

Stöd för lärandet

För elever som undervisas enligt verksamhetsområde behöver flera olika aspekter tas i beaktande vid undervisningen. Lärandet sker stegvis och varje steg förutsätter olika arbetssätt. Eleven har behov av olika stödåtgärder. Många elever med utvecklingsstörning, autism, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, flerfunktionshinder eller språk- och kommunikationssvårigheter har avvikande sinnesfunktioner vilket behöver tas i beaktande vid inlärning. Rehabilitering som stöder lärandet planeras och genomförs i samarbete med rehabiliteringspersonal. Rehabiliteringen sköts av sakkunniga inom rehabiliteringen.

Elever inom undervisning enligt verksamhetsområde omfattas av elevspecifikt stöd för skolgången. En plan för genomförande av elevspecifikt stöd uppgörs för varje enskild elev och i planen ska det stöd som eleven behöver definieras, samt innehållet i undervisningen beskrivas.

Eleven lär sig enligt:

- Bekantar sig med...

- Övar sig med stöd...
- Övar utan stöd...
- Övar självständighet...
- Kan/använder/behärskar/förstår...
- Tillämpar...

Stödåtgärder eleven kan behöva:

- fysisk handledning och avgränsning
- verbal handledning eller handledning via tecken som stöd
- puff att komma igång och få uppgiften/anvisningen tillräckligt avgränsad
- repetition och modell, alternativa lösningar, skuggning
- strukturerat dagsschema (bilder, steg-för-steg anvisningar)
- öva situationer på förhand, t.ex. via lek, drama, sociala berättelser
- öva uthållighet (var/hur länge/hur avsluta)
- tid att förbereda sig för kommande uppgift/händelse
- begränsad tid för utförandet eller tilläggstid att utföra uppgiften
- stimulansfri lärmiljö (skärmar, hörselskydd, val av arbetsplats)
- under skoldagen ska de olika aktiviteterna utnyttjas i undervisningen.

Målen ställs individuellt så att de är realistiska och meningsfulla för eleven. Mål och innehåll för ett enskilt läroämne kan ingå i verksamhetsområdena om eleven är stark i något enskilt läroämne. Vid genomförandet av undervisningen kan innehållen för olika verksamhetsområden integreras.

Planeringen och genomförandet av undervisningen förutsätter samarbete mellan elevens lärare, den övriga personalen och olika sakkunniga. I en undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden ska eleven bedömas per verksamhetsområde. Bedömningen är alltid verbal. Ifall mål och innehåll för ett enskilt läroämne ingår i något verksamhetsområde kan detta beskrivas som en del i den verbala bedömningen eller i en bilaga till betyget.

Motoriska färdigheter

Den motoriska utvecklingen har ett klart samband med all inlärning. Utvecklingen av vår motorik är inte bara viktig för vår balans, koordination och muskelstyrka utan även för vår självuppfattning och utveckling. Motorikens utveckling hänger samman med övriga funktionsområden, dvs. kognitiva, sociala och dagliga färdigheter samt kommunikation. När vi kan röra oss kan vi utforska, agera och få erfarenheter, vilket stöder inlärningen. Genom att röra oss i samhället får vi en bild av vad vi kan göra och hur vi reagerar i olika situationer. Den grovmotoriska utvecklingen sker utifrån två viktiga rörelseaxlar, från huvudet och ner mot fötterna och senare inifrån kroppens mittlinje och utåt. När eleven har en medvetenhet om sin kropp och en god grovmotorisk grund så kan finmotoriken utvecklas. Den finmotoriska utvecklingen går hand i hand med synutvecklingen.

Mål och syfte

Målet för lärandet när det gäller motoriska färdigheter är att stärka elevens uppfattning om sin kropp, att främja utvecklingen av elevens grov- och finmotorik och att ge eleven möjligheter att mångsidigt träna sina färdigheter i olika vardagssituationer. Undervisningen ska innehålla planering och handledning av motoriska funktioner samt element som utvecklar elevens balans, koordination, rytm, uthållighet och muskelstyrka.

Stöd för lärande

För att elevens motorik ska kunna utvecklas optimalt behövs ett samarbete mellan hem och skola. Övriga stödfunktioner som kan ingå i elevens nätverk är t.ex. fysioterapeuter, ergoterapeuter och/eller idrottsföreningar.

Innehåll

Kroppsuppfattning och kroppskontroll

- fästa blicken och följa blicken i alla riktningar
- hållning (tonus och alerthetsnivå i kroppen), kontrollera kroppens rörelser
- förutse rörelser
- kroppsdelarnas förhållande till varandra (vänster, höger)
- kroppen och dess förhållande till omgivningen och andra människor
- huden, sinnesförmågor och beröring (bollmassage, kompismassage)
- härma kroppsrörelser och rörelseserier, grimaser, miner och gester
- avslappning

Grovmotoriska färdigheter

- stå, gå, sitta, hoppa, springa, krypa, rulla, åla, klättra
- balans
- kontrollera huvudets position
- kast och bollhantering (rulla, kasta, precisionskast, ta lyra och sparka)
- öga-fot-koordination (danssteg, imitation, trappgång)

Uthållighet och muskelstyrka

- slutföra lekar
- förmåga att springa, hoppa, skutta under en given tid
- förmåga att utföra en motorikbana enligt instruktioner
- utföra rörelser koncentrerat, reglera styrka

Kroppstrytm

- gå fysiologiskt rätt (fötterna pekar framåt, god hållning)
- gå i takt, använda armarna vid gång
- röra sig rytmiskt: rytmvariationer (snabbt, långsamt, lätt, klumpigt)

Balans och koordination

- smidighetsövningar: övningar som bevarar elevens naturliga vighet och smidighet
- balans (balansera, balansera med något i handen, balansera genom att hålla olika kroppsdelar i golvet, balans med ögonfixering)
- korsa kroppens mittlinjer, snurra, gunga
- balansera huvudets rörelser

Spatial förmåga; elevens förmåga att orientera sig i tid och rum

- hitta från en given punkt till en annan inomhus och utomhus
- förflytta sig under en given tid
- gå på olika material, i olika utrymmen

Finmotoriska färdigheter

- gripa och släppa ett föremål, flytta föremål från hand till hand, använda
- båda händerna samtidigt (t.ex. hantera dragkedjor)
- behärska handens olika grepp
- höger/vänsterdominans
- knyckla ihop och riva sönder, forma, riva ner och bygga upp
- rita, färglägga innanför linjer, måla med pensel
- använda sax
- använda lim
- penngrepp

Språk och kommunikation

En fungerande kommunikation är av största vikt. En möjlighet att förstå och göra sig förstådd är avgörande för att kunna fungera tillsammans med andra. Det är viktigt att också andra än elevens närmaste kan förstå vad eleven uttrycker, och att eleven kan använda sin kommunikation i olika miljöer. Verksamhetsområdet språk och kommunikation delas in i delområdena:

- att uttrycka sig själv
- imitation
- att förstå uttryck
- ordförråd samt röst användning

Mål och syfte

Verksamhetsområdet språk och kommunikation syftar till att ge eleverna färdigheter i att uttrycka sig på det sätt som fungerar bäst för var och en. Målet för undervisningen är att utveckla elevens förmåga att uttrycka sig och förstå, utgående från den nuvarande förmågan och elevens förutsättning. Varje elev behöver få ett sätt att uttrycka sig och ta till sig kommunikation som passar just den. Genom att ge eleven större möjligheter att uttrycka sig och kommunicera kan eleven delta mer aktivt i verksamheten och sin omgivning både hemma, i skolan och i övriga samhället.

Stöd för lärande

För undervisningen i språk och kommunikation kan en stor del stödmetoder användas. Vid behov kan alternativa och kompletterande kommunikationsmetoder (AKK) tas i bruk, såsom stödtecken, bilder, talapparat och digitala hjälpmedel. De olika delmålen inom språk och kommunikation kan tränas och uppnås antingen med talat språk eller med AKK. Det är bra att tydliggöra och visualisera både språkförståelsen och språkligt uttryck för eleven. I det nätverk som finns runt eleven är det viktigt att stödformer för kommunikationen är konsekventa och gemensamma, så att eleven i alla miljöer har tillgång till sin kommunikation.

Innehåll

Att uttrycka sig själv

- känna behov av att kommunicera, uttrycka vilja och önskan (uttrycka åsikt)
- motivera sina val, växelverka (frågor och svar)

- ta ögonkontakt, påkalla uppmärksamhet (be om hjälp), dela uppmärksamhet
- fysisk kontakt
- olika sätt att uttrycka sig, använda sitt eget namn, använda sociala uttryck
- hälsa och säga tack och varsågod
- delta i samtal, uppfatta talturer, inleda och avsluta samtal

Imitation

- upprepa gester, rörelser, rörelseserier, ljud, stödtecken

Att förstå uttryck

- objektskonstans
- uppfatta ljud (auditiv diskriminering)
- orienteringsförmåga, förstå tids-, rums- och riktningsbegrepp (t.ex. höger/vänster, upp/ner)
- reagera på samspel, reagera på sitt eget namn, förstå och följa instruktioner och regler
- tolka symboler
- förstå gester, miner och kroppsspråk
- upprepa och återge

Ordförråd

- använda substantiv, verb och adjektiv
- prepositioner
- använda pronomen
- använda uttryck för tid, plats och riktning
- använda synonymer
- böja ord

Röstanvändning

- experimentera med röst och ljud
- reglera röstvolymen och artikulera

Sociala färdigheter

Till sociala färdigheter hör alla delområden som utvecklar interaktiva färdigheter och som stöder träning i att bemästra känslor som ingår i elevens vardag. Elevens självkännedom och motivation för inläring ska stödas genom att skapa förutsättningar för att lyckas och genom att förstärka en positiv atmosfär för socialt lärande.

Undervisningen bör skapa grundtrygghet, respekt för andra människor, kärlek till nästan, en balanserad personlighet och fördjupa de grundregler och normer som gäller för samverkan mellan människor .

Mål och syfte

Målet för inläring av sociala färdigheter är att stärka elevens förmåga att interagera, fungera och delta i en social gemenskap. Syftet är att träna de sociala färdigheterna och ge redskap för eleven som den har nytta av i det vardagliga livet.

Stöd för lärande

För undervisningen i de sociala färdigheterna finns en rad olika stödmetoder och åtgärdsprogram som kan användas. För att stöda elevens sociala utveckling kan man t.ex. använda sig av sociala berättelser, olika beteendeprogram samt drama och terapiformer. Stödet bör anpassas enligt elevens individuella behov och vara så mångfasetterat och heltäckande som möjligt. Arbetsgången sträcker sig från att först kretsa kring ett socialt samspel med en vuxen, sedan med en jämnårig och slutligen med gruppen.

Innehåll

Att ta kontakt

- fästa uppmärksamhet och ta ögonkontakt
- ta kontakt med vuxna, med kamrater och med gruppen
- tolka och använda miner och gester

Turtagning

- delta i gruppaktiviteter och fungera i grupp
- ge och ta, vänta på sin tur, godkänna avvikande åsikt
- följa instruktioner
- kontroll över sitt beteende
- tålmod, impulskontroll
- kunna lugna ner sig
- ta och ge positiv och negativ respons, lära sig misslyckas

Uppförande

- hälsa och teckna/säga "Hej då"
- teckna/säga "Tack" och "Var så god"
- be om förlåtelse och teckna/säga förlåt
- kontroll över sitt beteende i olika situationer

Att beskriva känslor

- känna igen olika känslor hos sig själv och andra
- uttrycka olika känslor och besvara andras känslor sakligt

Lek och fritid

- leka ensam, tillsammans, i par och i grupp
- spela spel (klara av att vinna och förlora)
- skilja mellan fantasi och verklighet

Utmanande beteenden

- känna igen situationer som trevliga eller utmanande
- känna igen det egna utmanande beteendet och signaler för det
- förstå konsekvenser av olika beteenden
- hitta alternativa lösningar till sitt beteende och öva lösningsmodeller

Färdigheter i dagliga rutiner

De dagliga färdigheterna är grundläggande för ett självständigt liv. För att klara sig i vardagen behöver eleven behärska många olika färdigheter.

Mål och syfte

Målet är att varje elev ska enligt egen förmåga kunna delta i dagliga aktiviteter. Målet är också att varje elev blir så självständig som möjligt. Målen ställs och undervisningen anpassas utgående från elevens färdigheter och förutsättningar.

Stöd för lärandet

Elevens mångsidiga utveckling gynnas av att hemmet, skolan och elevens övriga nätverk samarbetar kring gemensamma mål och lika förverkligande av målen. Visuellt stöd kan med fördel användas vid inläring av dagliga färdigheter.

Innehåll

Matvanor

- handhygien
- följa rätt ordningsföljd vid måltid (förrätt, huvudrätt, efterrätt)
- hämta mat själv, lägga upp lämpliga portioner mat åt sig, äta självständigt
- smaka på olika maträtter
- använda bestick och glas/mugg, servett, skala, skära, breda smör, hälla ur kanna, munmotorik
- följa ett gott bordsskick, ta hänsyn till bordskamraten, säga tack och varsågod, bjuda åt andra

Renlighet, personlig hygien

Toalettbesök

- kontrollera behov, koppla ihop behov med att gå på toaletten, uttrycka toalettbehov
- tolka toalettsymboler, självständigt klara av toalettbesök (hantera kläder, sköta hygien, använda vattenkranen (reglera temperatur och flöde), använda handduk,
- hålla rent och snyggt i toalettutrymmet
- använda vattenkran och justera vattentemperaturen vid dusch/bad
- dosera tvål/schampo rätt
- tvätta och torka händerna, ansiktet, kroppen och håret
- tandborstning
- vårda sitt utseende; torka näsan, snyta sig, tvätta händerna
- kamma och borsta håret

Av- och påklädning

- självständig av- och påklädning, (också stående), behärska knappar, dragkedja, kardborreband, knyta skosnören
- känna fram- och baksidan och avig och rät sida på kläder, sko på rätt fot
- se att kläderna sitter bra (t.ex. skjortan, mössan)
- hänga upp kläder
- välja kläder för olika tillfällen (olika väder, olika tillfällen)

Närmiljö och samhälle

Orientering i närmiljön; fungera självständigt och sakligt:

- i klassrummet, under skolskjutsen, i skolbyggnaden, på skolgården
- kunna föra sig på allmänna tillställningar
- agera i trafiken (som fotgängare, cyklist, i kollektivtrafik)
- agera i inrättningar för service och fritid (t.ex. butik, bibliotek, simhall, post mm.)

Färdigheter i närmiljön och samhället

- öppna olika dörrar och klara olika handtag
- använda nycklar och olika dörrklockor
- köpa biljett
- använda pengar
- planera vardagen (kalender)
- lt-färdigheter

Säkerhet

- säga/förmedla sitt namn
- säga/förmedla egna/vårdnadshavares namn
- skilja mellan bekanta och obekanta personer
- hålla sig på anvisat/tryggt område
- veta vad man gör om man tappat bort sig
- lära sig följa regler för att trygga egen säkerhet, be om hjälp
- känna till farliga situationer, föremål och ämnen
- känna till varningssymboler (bilder, signaler)
- vid behov kunna använda nödnummer 112

Kognitiva färdigheter

Den kognitiva utvecklingen är "tänkandets utveckling". Kognition är en förutsättning för människans fortsatta utveckling och mognad. Utvecklingspsykologer har försökt dela in kognition enligt ålder, utvecklingsnivå eller intelligens. Kognition behandlar de grundläggande psykologiska funktionerna och hör intimt ihop med människans personlighetsutveckling och påverkar hennes självförtroende. Med de kognitiva funktionerna avser man förmågan att ta emot och skaffa sig kunskap, att bearbeta, minnas och använda sig av denna kunskap samt att vara kreativ. Minne, beslutsfattande, emotion, uppmärksamhet, tänkande, lärande, medvetande, problemlösning och perception är sådana kognitiva funktioner. Den språkliga förmågan hör också ihop med den kognitiva förmågan. Kognition är alltså inte en enskild funktion utan många, mer eller mindre av varandra beroende funktioner.

Verksamhetsområdet är indelat i följande delområden:

- delad uppmärksamhet och kontakt
- orsak – verkan
- problemlösning
- matematiska begrepp
- siffror och antal

Mål och syfte

Inlärnigen av kognitiva färdigheter ska stimulera och träna sinnen. Målet för lärandet är att eleven aktiveras och lär sig använda sina sinnen för att gestalta sin omgivning. Inlärningsförutsättningarna sammanhänger med elevens mognad och tidigare erfarenheter. Målsättningen med undervisningen är att eleven utvecklar sådana kognitiva färdigheter som eleven kan använda på ett ändamålsenligt sätt i det dagliga livet. Via olika erfarenheter utvecklas kognitionen. Mål för verksamheten är att lära sig sortera, kategorisera, jämföra, ordna i följd, lära sig begrepp (former, färger, position, tid, riktning) och logisk slutledningsförmåga. Dessa är grundläggande färdigheter som behövs för fortsatt kognitivt lärande.

Stöd för lärandet

Eleven som får undervisning enligt verksamhetsområde behöver ofta olika kompenserande, kompletterande, konkreta och/eller stödjande hjälpmedel. En del hjälpmedel används vid ny-inlärnin och en del för att bli bestående i vardagen. Orsak-verkan kan stödjas med hjälp av olika typer av tidshjälpmedel så som bildscheman, sakscheman, timglas, kalendrar mm. Problemlösning stöds av begåvningsstödjande hjälpmedel som individuellt anpassas för varje elev. Vid inlärnin av matematiska begrepp och siffror och antal är det viktigt att utnyttja alla sinnen och arbeta från det konkreta till det abstrakta. Generalisering, repetition och motivation är avgörande för elevens lärande.

Innehåll

Delad uppmärksamhet och kontakt

- rikta blicken och följa med blicken (aktivt följa med sin omgivning)
- ta upp och lägga föremål i en låda, söka efter gömt föremål
- lyssna; lokalisera ljud och uppfatta ljud från olika riktningar, känna igen ljud i omgivningen

Orsak och verkan

- reagera på då aktiviteter börjar, pågår, slutar
- förutse händelser
- känna igen dagsrutiner och förstå vad en klocka används till
- välja mellan två eller flera alternativ, uppfatta vad som saknas, ordna i logisk ordning
- uppfatta följderna/konsekvenserna av sina handlingar (dåtid/framtid)
- vänta
- förstå tidshjälpmedel
- skilja mellan dag och natt, morgon och kväll, vardag och veckoslut,
- förmiddag och eftermiddag, i går, i dag och i morgon
- känna igen viktiga dagar och högtider (sin födelsedag)

Problemlösning

- konstruera (bygga av klossar, mm.); konstruera lika och konstruera
- föreställande
- lägga pussel
- försöka lösa problem genom att agera, använda inlärd lösningar, hitta egna lösningar, be om hjälp
- använda hjälpmedel

Matematiska begrepp

- förstå symboler (konkret till abstrakt)
- hitta likadana (färg, form, storlek, andra egenskaper)
- sortera och kategorisera (enligt en eller flera egenskaper)

- känna igen färger och former, benämna färger och former
- känna igen egenskaper och benämna egenskaper (storlek, längd, etc.)
- (stor-liten, lång-kort, hög-låg, bred-smal, tjock-tunn, tung-lätt, snabb-långsam, ung-gammal, etc.)
- ordna i storleksordning (eller enligt andra egenskaper)
- rita former och olika storlekar
- känna igen riktnings- och positionsbegrepp (upp, ner, nära, långt borta, etc.)
- känna igen lägesprepositioner (i, på, under, framför, bakom, bredvid, etc.)
- känna igen grundläggande matematiska begrepp (lika, en, många, få, ingen, flera, hälften, etc.)
- uppfatta ordningstal
- uppfatta tidsbegrepp (nu, sedan, först, sist, snart, vänta, tidigare/senare, etc.)

Siffror och antal

- ramsräkna, räkna till tio efter förebild
- förstå och följa en till en-principen
- känna igen antal
- ta bort och lägga till enligt modell, ta rätt antal enligt modell
- ordna siffror i rätt ordningsföljd, känna igen och sortera siffror, benämna och skriva siffror